

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Пенка Баракова, Катедра по български език, Факултет по славянски филологии, Софийски университет „Св. Климент Охридски”, член на научното жури за заемане на академичната длъжност „професор” по професионално направление 2.1. Филология /Български език – морфология и социолингвистика/, обявен в Държавен вестник, брой 64 от 16 август 2016 г.

В конкурса за професор по направление Филология – Български език – морфология и социолингвистика – се явява единствен кандидат – доц. д-р Красимира Алексова, която се представя с респектираща във всяко отношение научна продукция – няколко монографии, множество студии и статии.

На първо място бих открила внушителната монография на д-р Алексова – „Социолингвистична перцепция, езикови нагласи и социална идентификация по речта”, в обем 435 страници, издателство „Парадигма”, 2016 г.

Монографията е с подчертано приносен характер, тъй като за пръв път в българската лингвистика се представя перцептуалната социолингвистика, изследваща социално детерминираната вариантност на речевата перцепция. Въз основа на българската езикова ситуация се коментират източниците на социолингвистичната вариантност, като се комбинират емпирични проучвания и на речевата продукция, и на речевата перцепция. Книгата съдържа множество цветни диаграми, графики /238/, таблици /134/. Въз основа на национално представителна анкета, обхващаща 2018 респонденти с различни социално-демографски характеристики, се правят множество съществени изводи.

Коригирани са редица представи – така например оказва се, че значими за лингвистите деления не представляват активен стратификатор на общественото мнение.

Изследванията се базират върху 12 некодифицирани варианта: -ме глаголни форми /четеме, носиме/, премега на ударението в аорист, свръхякането, екането, депалатизацията, ъкането, ъх-аористните форми /дадѣх/ и др. За пръв път се прилага т.нар. метод на главните компоненти.

Анализът е основа за йерархична подредба на тези 12 варианта. Определят се идентификационните маркери на езиковия изток и езиковия запад.

Обработена и цитирана е огромна специализирана литература – 241 заглавия, свидетелство за невероятна лингвистична информираност и научна добросъвестност на авторката доц. д-р Алексиева.

Подлежи на коментар:

При анкетирането отчитат ли се факторите спонтанност /отсъстващ в подобни ситуации/ и автоконтрол /силно активен при такива анкети/? Струва ми се, че особено при страдателните причастия и при еловите причастия тенденцията към /сврѣх/якане е много по-силна от представената в текста. При тези нелични глаголни форми като че някои техни представители се закрепват като стабилни лексикални единици, неподчиняващи се на правилото за ятов преглас /засяти площи, овладяни бунтове/.

Тенденциите, насоките в развитието на езика, а оттам и корекциите на книжовните норми и необходимостта от кодифициране, би трябвало да се заявят

по-ясно и смело. /Отчитам уговорките, които авторката прави на с.419 от своята монография/.

Изненадващ е фактът, че респондентите определят като по-малко неблагоприятни „отметнатите” аористни форми - тип говорИх - в сравнение с определителния член –ТЪ при съществителните от женски род – радостЪ, песенТЪ.

Не се ли изкривява картината от факта, че емпиричните данни са събирани в София, макар че анкетираните са от различни райони на страната?

Трябва да се отчита, че в сравнение с други, чужди езикови ситуации в България усещането за отклонение от книжовните произносители норми е много по-силно и подлежащо на санкциониране. Поне доскоро в това отношение липсваше толерантност, но представите се размиват по културно-демографски / а вероятно и други/ причини и се наблюдават тенденции за промяна на социалната percepция на речевото поведение, включително и по отношение на публични личности.

Не би ли било уместно в анкетите да се включи като възможен отговор „оценявам и двете като правилни”.

Статии 2.2, 2.3, 2.5, 2.6, 2.7 третираат проблеми, сходни на изложените по-горе.

На социолингвистичната вариантност и езиковите нагласи са посветени публикации 2.14, 2.6, 2.7, 2.8. Чрез методите на вариационната социолингвистика, чрез проучването на езиковите нагласи към некнижовните варианти и чрез анализа на данните за нагласите към идиолекти в тях се представят данни за пет нормативни статуса. Апробира се изследователска програма, даваща значими резултати.

На съвременната българска езикова ситуация са посветени публикации под номера 2.15, 2.16, 2.11, 2.9, 2.10. В тези текстове се прави типологична характеристика на съвременната езикова ситуация в България и конкретно – в София, поставят се проблеми на билингвизма и полилингвизма. Авторката се обръща и към езикови ситуации извън нашата страна – например към корейската.

В публикации 2.12, 2.13, 2.17 д-р Алексова навлиза в сферата на социалната психология и паралингвистиката. Пионерски са наблюденията върху средствата, с които се реализира комуникативната дивергенция като една от стратегиите за комуникативна акомодация.

В областта на морфологията кандидатката представя внушителни по брой и качество научни изследвания / публикации от 1.1 до 1.18 /.

Особено забележими и отдавна познати са нейните изследвания в теорията на маркираността, с които авторката продължава традициите на своя учител доц. Георги Герджиков /срв. 1.1/. Д-р Алексова не се поколебава да оспорва аргументирано и изключително колегиално вижданията на утвърдени в науката авторитети / като Роман Якобсон например/.

В 1.7 и 1.8 Красимира Алексова предлага модел на сложната българска темпорална система, допълващ теорията на граматическите опозиции на Георги Герджиков, като обяснява и нейната асиметричност.

За пръв път в българската лингвистика д-р Алексова използва точни типологически критерии, за да сравни степените на синтетизъм, аналитизъм, маркираност. Правят се и съпоставителни наблюдения върху българския и френския, два езика, претърпели развой към аналитизъм.

Доктор Красимира Алексова отдавна проявява интерес към проблемите на евиденциалността и модалността / срв. 1.2, 1.3, 1.4, 1.7/. Очертават се различията между модалност в различни научни сфери. Особено подчертани са приносите на авторката към изследванията на семантиката и употребите на българския конклузив, както и транспозициите му. Като притежаващи евиденциална категория българският и корейският език също са наблюдавани и сравнявани от авторката.

Парадигмата на българския глагол с нейните форми, значения и междукатегориални връзки е обект на научен интерес в множество публикации / 1.9, 1.12, 1.13, 1.14, 1.15/. В тях се отчита граматическата доминанта на флективния тип езици. Прави се класификация на граматическите афикси. Предлагат се решения на редица проблеми. За пръв път в българската научна литература се разглеждат междукатегориалните връзки в парадигмата на българския глагол. Чрез матричен модел се представят и коментират взаимовръзките между конкретните глаголни категории.

Като имам предвид преподавателските компетентности на доц. д-р Красимира Алексова, убедителните ѝ приноси в областта на морфологията и социолингвистиката, обемната научна продукция с новаторска проблематика, демонстрираната изследователска зрялост и научна осведоменост, участието в многобройни /14/ научни проекти, множеството цитирания у нас и в чужбина, считам, че д-р Алексова напълно отговаря на изискванията за придобиване на научната длъжност „Професор”, така както са формулирани в Закона за развитие на академичния състав и в Правилника за неговото приложение.

С пълно убеждение си разрешавам да предложа на почитаемото научно жури да присъди на д-р Алексова академичната длъжност „Професор”.

30 ноември 2016 г.

Член на журито:

/доц. д-р Пенка Баракова/